

Dominika Trojanowska

Szkoła Doktorska Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej Krakowie

ORCID 0000-0002-8419-4783

Wzmacnianie wschodniej flanki NATO w kontekście rosyjsko-ukraińskiego konfliktu zbrojnego

Strengthening NATO's eastern flank in the context
of the Russian-Ukrainian armed conflict

Abstrakt

Kryzys na Ukrainie z 2014 roku unaoczniał, że środowisko bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej nie może być już postrzegane jako stabilne i pozbawione zagrożeń. Sytuacja ta stała się sprawdzianem dla całego Sojuszu Północnoatlantyckiego, który musi opracować kompleksową i długoterminową strategię wobec Federacji Rosyjskiej, opartą na jedności, odstraszaniu i odporności. Pełnoskalowy konflikt na Ukrainie, który rozpoczął się w lutym 2022 roku doprowadził do zdecydowanej reakcji NATO w postaci rozbudowy sił we wschodniej części Sojuszu. Budowanie solidnych sił zdolnych do obrony i odstraszania ma stać się jednym z elementów szerszej strategii w stosunku do Rosji. Głównym problemem badawczym niniejszego artykułu jest opisanie zagrożenia militarnego ze strony Federacji Rosyjskiej, występującego w regionie Europy Wschodniej, a w odniesieniu do tego przeanalizowaniu polityki obronnej NATO (przegląd najważniejszych dokumentów strategicznych, ustaleń szczytów Sojuszu, analiza wdrażanych rozwiązań strategicznych z zakresu obronności). W tym kontekście istotne jest prześledzenie decyzji i działalności Sojuszu Północnoatlantyckiego w obszarze wzmacniania wiarygodności i realnych możliwości na jego wschodniej flance. Mowa tu przede wszystkim o rozmieszczeniu żołnierzy, sprzętu bojowego, wzmocnieniu obrony przeciwrakietowej oraz uruchomieniu planów obronnych dla wschodniej flanki NATO. Metody wykorzystane w niniejszym artykule to w szczególności analiza źródeł wtórnych w postaci dokumentów strategicznych, raportów, literatury, przekazów medialnych, a także obserwacja oraz wnioskowanie z bieżącej sytuacji polityczno-militarnej. W artykule zostanie zawarta także część z wnioskami, która podsumuje całość tekstu.

Słowa kluczowe: NATO, wschodnia flanka, Rosja, Ukraina, wojna

Abstract

The 2014 crisis in Ukraine showed that the security environment in Central-East Europe can no longer be perceived as stable and without threats. This situation has become a test for the entire North Atlantic Alliance, which must develop a comprehensive and long-term strategy towards the Russian Federation, based on unity, deterrence and resilience. The full-scale conflict in Ukraine, which began in February 2022, led to a decisive NATO response in the form of the expansion of forces in the eastern part of the Alliance. Building solid forces capable of defense and deterrence is to become one of the elements of a broader strategy towards Russia. The main purpose of the article is to trace the activities of the North Atlantic Alliance in the area of strengthening the credibility and real capabilities on its eastern flank. We are talking primarily about the deployment of troops and equipment, the strengthening of missile defense and the launch of defense plans for NATO's eastern flank. The article will also include part of conclusions that summarize the text as a whole.

Keywords: NATO, eastern flank, Russia, Ukraine, war

Wprowadzenie. Zarys relacji NATO–Rosja do roku 2014

Lata 90. ubiegłego wieku przyniosły wiele nadziei na możliwość wypracowania nowej formuły stosunków pomiędzy Sojuszem Północnoatlantyckim a Federacją Rosyjską. Po upadku Związku Radzieckiego Rosja musiała wybrać drogę polityczną, którą miałyby podążać. Natomiast dla NATO był to czas na refleksję nad dalszym celem istnienia (Zięba, 2008). Kreml początkowo sądził, że Sojusz może się rozwiązać, wzorując się tym samym na losach Układu Warszawskiego, lub jego struktury mogą zostać przeniesione do formatu czysto politycznego. Według innego ze scenariuszy Rosja miała wejść do NATO i przekształcić Sojusz w system zbiorowego bezpieczeństwa. Moskwa zawsze postrzegala NATO jako potencjalne zagrożenie, powiększając listę prawdopodobnych zagrożeń dla Rosji (Oleksiak, 2016). Rozszerzanie NATO o kolejne państwa, które niegdyś znajdowały się w sferze wpływów Związku Radzieckiego, było w Rosji odbierane jako zagrożenie czyhające tuż u granic. Mowa tu w szczególności o przystąpieniu do Sojuszu Polski, Litwy, Łotwy i Estonii, które to znajdują się w bezpośrednim sąsiedztwie Federacji Rosyjskiej (Czulda, 2013). W międzyczasie, w roku 1999, Sojusz przeprowadził operację „Allied Force” w Jugosławii. Operacja nie posiadała mandatu Rady Bezpieczeństwa ONZ, co wiązało się z tym, że do dnia dzisiejszego jest ona przez wielu ekspertów oceniana jako nielegalna. Federacja Rosyjska nie wyraziła zgody na interwencję militarną NATO, a jej wykonanie doprowadziło do oziębienia wzajemnych stosunków (Jureńczyk, 2015). Innym powodem do niepokoju dla Rosjan stał się dialog NATO z Gruzją oraz Ukrainą o przystąpieniu tych państw do organizacji. Był to jeden z powodów dla którego Rosja była zmotywowana by bezprawnie zaatakować Gruzję w 2008 roku oraz Ukrainę w 2014 roku. Po wybuchu wojny między Rosją a Gruzją, w Osetii Południowej w 2008 roku, NATO zawiesiło wszelkie wspólne działania z Rosjanami. Wojna w Gruzji stała się punktem krytycznym, w którym Rosja wyraźnie sprzeciwiła się rozszerzaniu wpływów na kolejne państwa Europy Południowo-Wschodniej (Kusion, 2010).

„Szara strefa bezpieczeństwa” na terenach Europy Wschodniej

Analizując mapę Europy Wschodniej możemy wyróżnić tzw. „szarą strefę bezpieczeństwa” z uwagi na to, że niektóre państwa nie należą na przykład do NATO lub innych organizacji działających skutecznie na rzecz współpracy i bezpieczeństwa regionu. Chociaż kraje Europy Wschodniej i Kaukazu funkcjonowały w różnych strukturach regionalnych, to żadna z nich nie była w stanie zagwarantować im bezpieczeństwa. Są to struktury takie jak: Organizacja Demokracji i Rozwoju Gospodarczego (GUAM: Gruzja, Ukraina, Azerbejdżan, Mołdawia), Wspólnota Demokratycznego Wyboru (2005), czy Synergia czarnomorska (2007) oraz Partnerstwo Wschodnie (obejmujące: Armenię, Azerbejdżan, Białoruś, Gruzję, Mołdawię i Ukrainę), które powstało w 2009 roku. Struktury te mają na celu wzmocnienie współpracy i zwiększenie stabilności w regionie, a w przypadku Partnerstwa Wschodniego – przybliżenie krajów Europy Wschodniej i Kaukazu Południowego do standardów Unii Europejskiej (Stępniewski, 2021). Jednocześnie, zamrożone konflikty występujące w tym regionie mogą bezpośrednio lub pośrednio wpływać na stabilność i bezpieczeństwo państw Europy Środkowej oraz Unii Europejskiej jako całości. Nie należy oczekiwać, że Federacja Rosyjska dobrowolnie zrezygnuje z tego regionu, nawet jeśli byłby to warunek normalizacji stosunków z Zachodem.

Geneza inwazji Rosji na Ukrainę w 2014 roku

Choć Ukraina od 1991 roku stała się niepodległym państwem, to rosyjskie władze oraz oligarchowie nadal postrzegali ją jako integralną część obszaru postsowieckiego oraz strefę rosyjskich wpływów. Federacja Rosyjska starała się przyciągnąć Ukrainę oraz pozostałe republiki byłego Związku Radzieckiego do swojego sztandarowego projektu Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej. Niniejsza unia celna, która oficjalnie została powołana w 2014 roku, miała na celu budować w Eurazji społeczność kierowaną przez Rosję, która dawała Rosji pewne korzyści gospodarcze i co istotne, lepsze pozycje przetargowe w stosunku do dużych krajów sąsiednich – UE na zachodzie i Chin na wschodzie (Trenin, 2014). Jednocześnie Unia Europejska, poprzez program Partnerstwa Wschodniego, który uruchomiła w 2009 r., starała się powiązać Ukrainę, wraz z pięcioma innymi byłymi republikami radzieckimi, gospodarczo i politycznie z UE. Tak więc zarówno Bruksela, jak i Moskwa postrzegały Ukrainę jako ważny element własnej gry geopolitycznej.

Momentem przełomowym stał się rok 2013, kiedy doszło do masowych protestów obywateli Ukrainy wobec wycofania się ówczesnego prezydenta Wiktora Janukowycza z umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską. Ten społeczny bunt został nazwany „Euromajdanem”. Na jego końcowym etapie głowa państwa zmieniła zdanie, rezygnując z podpisania umowy wynegocjowanej przez rząd prezydenckiej Partii Regionów (Cosgrove, 2020). Gdy doszło do obalenia rządów Wiktora Janukowycza, dla rosyjskich władz stało się jasne, że Ukraina, bardziej niż kiedykolwiek znajdzie się w orbicie zachodnich wpływów i istnieje realna możliwość jej przystąpienia do instytucji takich jak NATO czy UE. Scenariusz ten był nie do przyjęcia dla Kremla, który poprzez zbrojną interwencję i destabilizację wschodniej Ukrainy po raz kolejny wyraźnie wyznaczył granicę zachodniej polityki w Europie (Bartosiak, Zychowicz, 2021).

W marcu 2014 roku rosyjskie wojska przejęły kontrolę nad ukraińskim regionem Krymu. Prezydent Rosji Władimir Putin powołał się na potrzebę ochrony praw rosyjskich obywateli i osób mówiących po rosyjsku na Krymie i w regionie południowo-wschodniej Ukrainy. Rosja następnie formalnie zaanektowała półwysep po tym, jak mieszkańcy Krymu zagłosowali za przystąpieniem do Federacji Rosyjskiej w spornym referendum lokalnym (zob. szerzej: Sorgan, 2021). Kryzys pogłębił podziały etniczne, a dwa miesiące później prorosyjscy separatyści w obwodach donieckim i ługańskim we wschodniej Ukrainie przeprowadzili referendum w sprawie ogłoszenia niepodległości od Ukrainy. W regionie szybko wybuchł konflikt zbrojny między siłami wspieranymi przez Rosję a wojskiem ukraińskim. Moskwa zaprzeczyła zaangażowaniu wojskowemu, chociaż zarówno Ukraina, jak i NATO poinformowały o nagromadzeniu rosyjskich wojsk i sprzętu wojskowego w pobliżu Doniecka oraz rosyjskim ostrzale transgranicznym bezpośrednio po aneksji Krymu przez Rosję. Konflikt przeszedł w aktywny pat, z regularnymi ostrzałami i potyczkami na linii frontu, która oddzielała kontrolowane przez Rosję i Ukrainę regiony przygraniczne na wschodzie. Przejęcie kontroli nad Krymem było kluczowe pod względem dostępności do otwartych portów morskich (Kłaczyński, 2017).

Obszar Ukrainy stał się polem rywalizacji o wpływy pomiędzy Rosją a NATO. Dla Federacji Rosyjskiej zajęcie i kontrolowanie terenów obecnej Ukrainy jest równoznaczne z odrodzeniem mocarstwowości, którą utraciła wraz z rozpadem Związku Radzieckiego (tamże). Jest to również wyraźne przesunięcie granicy wpływów Rosji, co z kolei stanowi powód do niepokoju dla Sojuszu Północnoatlantyckiego, zmuszonego do reakcji na zaistniałe wydarzenia. W interesie NATO leży to, aby Ukraina pozostała niepodległym i prowadzącym prozachodnią politykę państwem, a dzięki temu zatrzyma rosyjskie zapędy imperialne w Europie.

Rys. 1. Obszary zajęte przez wojsko rosyjskie w 2014 roku

Źródło: Polska Agencja Prasowa, 2014

W obliczu powyższych wydarzeń szczególnie narażone na rosyjską agresję oraz destabilizację stały się państwa wschodniej flanki NATO. Mowa tu w szczególności o państwach bałtyckich: Litwie, Łotwie i Estonii, a także Polsce i Rumunii, które posiadają wspólną granicę lądową z Federacją Rosyjską (Rogozińska, 2020). Dla tychże państw zajęcie Krymu przez Rosję stanowiło preludium do dalszej rosyjskiej ekspansji na państwa byłego bloku wschodniego.

Działania NATO dotyczące wzmocnienia wschodniej flanki po aneksji Krymu w 2014 roku

Z pewnością aneksja Krymu stała się dla Sojuszu Północnoatlantyckiego bodźcem do głębszej analizy polityki prowadzonej w stosunku do Federacji Rosyjskiej. Jak pokazały niniejsze wydarzenia, Rosja nie zawaha się przed użyciem siły zbrojnej do osiągnięcia celów polityki zagranicznej. Pod znakiem zapytania stanęły wszelkie dalsze plany rozszerzenia Sojuszu o kolejne państwa bloku wschodniej Europy. Należy uznać, że poprzez wojnę w Gruzji oraz zajęcie Krymu i wschodnich regionów Ukrainy, Rosja zastopowała proces integracji tych państw ze strukturami zachodnimi.

Pierwsze działania Sojuszu tuż po zajęciu Krymu skupiły się wokół dyplomacji. NATO zorganizowało posiedzenia Rady NATO–Rosja i Komisji NATO–Ukraina oraz gościło tymczasowego premiera Ukrainy Arsenija Jaceniuka w kwaterze głównej sojuszu. Rada Partnerstwa Euroatlantyckiego, składająca się z NATO i wszystkich partnerów euroatlantyckich (w tym Rosji i Ukrainy) omówiła sytuację 14 marca 2014 roku. Sekretarz generalny Rasmussen wygłosił kilka oświadczeń prasowych. NATO ograniczyło współpracę z Rosją, zaoferowało zwiększenie współpracy partnerskiej z Ukrainą i wysłało samoloty obserwacyjne AWAC do południowo-wschodniej Europy, aby lepiej obserwować rosyjską ofensywę. W skali narodowej Stany Zjednoczone zwiększyły swój udział w bałtyckich patrolach powietrznych, dołączyły do swojego kontyngentu obrony powietrznej w Polsce. W ciągu kilku następnych miesięcy doszło do zmiany podejścia co do sposobu wzmacniania wschodniej flanki NATO. Ważnym momentem był zorganizowany 4–5 września 2014 roku szczyt Sojuszu w Newport (Walia). W porównaniu z większością spotkań na szczycie NATO, szum przed szczytem w 2014 roku był większy niż w ostatnich latach. Było to zrozumiałe, biorąc pod uwagę szereg wyzwań stojących przed Sojuszem, w tym głównie związanych z inwazją Rosji na Krymie. Sam szczyt był odbierany jako gest solidarności z państwami wschodniej flanki NATO, w szczególności Polską, Litwą, Łotwą i Estonią, które znajdują się w bezpośrednim sąsiedztwie Federacji Rosyjskiej. W ramach tego wydarzenia NATO opublikowało najdłuższą w swojej historii deklarację szczytu, obszerny dokument, zawierający aż 113 punktów. Z deklaracji końcowej szczytu jasno wynika, że NATO wróciło do swojego pierwotnego zadania jakim była kolektywna obrona (Pacufa, 2014). Na szczycie przyjęto również Plan Gotowości Sojuszu (Readiness Action Plan, RAP), który zakładała wdrożenie określonych założeń. Decyzje podjęte na niniejszym szczycie zakładały rotacyjną obecność wojsk sojuszniczych w regionie (stanowiło to o przełamaniu tabu związanego ze zwiększoną obecnością sił NATO w państwach przyjętych do Sojuszu po 1999 r.). Zakładano obecność małych pododdziałów sojuszniczych wielkości kompanii (ok. 150 żołnierzy)

oraz zwiększony udział w ćwiczeniach sił lądowych, powietrznych i morskich głównie w Polsce, państwach bałtyckich oraz w Rumunii (Gotkowska, 2016). Na potrzeby przebywających i ćwiczących w regionie wojsk miały zostać utworzone bazy logistyczne i sprzętowe. Innym ustaleniem było ustanowienie ośrodków dowodzenia na wschodniej flance, wraz z elementami wsparcia i zabezpieczenia – zaplanowano utworzenie dowództw szczebla batalionowego w kilku państwach regionu (w tym w Polsce) (Koziej, Pietrzak, 2014). Wśród sojuszników nie było zgody na stałą obecność wojskową na wschodniej flance, dlatego też skoncentrowano się na reformie natowskich sił wsparcia, tzw. Sił Odpowiedzi NATO (NRF, NATO Response Force), a w ich ramach Sił Bardzo Wysokiej Gotowości (VJTF, Very High Readiness Joint Task Force) wielkości brygady (ok. 5 tys. żołnierzy) (Wodnicki, 2019: 149). W przypadku kryzysu czy konfliktu z Rosją miałyby one zostać szybko relokowane z miejsca ich aktualnego pobytu na wschodnią flankę NATO (Gotkowska, 2016). Dodatkowo, Plan Gotowości Sojuszu zakładał wzmocnienie planów ewentualnościowych, zwiększenie intensywności prowadzonych ćwiczeń wojskowych, rozbudowę infrastruktury sojuszniczej na wschodniej flance oraz podniesienie gotowości Dowództwa Wielonarodowego Korpusu Północno-Wschodniego w Szczecinie (korpus wysokiej gotowości) (Solocho, Pietrzak, 2016). Z pewnością wśród sojuszników panował konsensus co do konieczności obrony wschodniej flanki NATO, jednak porozumienie co do zakresu owej obrony było kruche. W tamtym czasie państwa członkowskie zatwierdziły jedynie nieznaczny wzrost obecności wojskowej w omawianym regionie.

Inne decyzje NATO dotyczyły zwiększenia liczby samolotów F-15 w ramach programu ochrony przestrzeni powietrznej „Baltic Air Policing”. Podczas kryzysu krymskiego siły powietrzne USA wysłały sześć myśliwców F-15C Eagle z amerykańskiej bazy lotniczej Lakenheath we wschodniej Anglii do bazy litewskich sił powietrznych w pobliżu Szawli. Samoloty te uzupełniły ówczesną misję obejmującą cztery amerykańskie samoloty F-15C Eagle. W maju 2014 roku NATO utworzyło swoją drugą bazę lotniczą w estońskim Ęmari niedaleko Tallina. Dodatkowo polskie jednostki Sił Powietrznych w Bazie Lotniczej w Malborku zostały wzmocnione przez francuskie Siły Powietrzne. W 2017 roku miało miejsce pierwsze rozmieszczenie systemów Patriot dalekiego zasięgu na Litwie, a rok później takie systemy trafiły do Estonii (Cieślak, 2021).

Rok 2016 przyniósł kolejny szczyt NATO, który tym razem odbył się w Warszawie. Rezultatem spotkania w Polsce było wzmocnienie wysuniętej obecności NATO na wschodzie Europy. Pomimo działań wdrażanych od poprzedniego szczytu w Walii, wielu analityków, w tym m.in. autorzy Raportu Rand Corporation z lutego 2016 r., stwierdziło że „NATO nie może skutecznie bronić terytorium swoich najbardziej narażonych członków” (zob. szerzej: Shlapak, Johnson, 2016). W odpowiedzi przywódcy NATO zaapelowali o bardziej zdecydowane wzmocnienie wysuniętej obecności (enhanced Forward Presence, eFP), aby pokazać jasno, że przekraczanie granic NATO wiąże się z określonymi konsekwencjami. W Warszawie sojusznicy ogłosili nowe rotacyjne rozmieszczenia czterech batalionów bojowych około 800–1200 żołnierzy w Polsce i krajach bałtyckich. Ustalono, że wielonarodowe bataliony mają powstać na początku 2017 roku. Każdy batalion miał być dowodzony przez państwo ramowe z kontrybucjami od kilku innych sojuszników. Do krajów wiodących i wnoszących wkład należały:

- W Estonii Wielka Brytania, która miała prowadzić batalion z dodatkowym wkładem od Danii i Francji;
- Na Łotwie Kanada, mająca prowadzić batalion z dodatkowym wkładem od Albanii, Włoch, Polski i Słowenii;
- Na Litwie Niemcy, które miały poprowadzić batalion z dodatkowym wkładem od Belgii, Chorwacji, Francji, Luksemburgu, Holandii i Norwegii;
- W Polsce Stany Zjednoczone, przewodzące batalionowi z dodatkowym wkładem z Rumunii i Wielkiej Brytanii.

Zakładano, że rozmieszczenie czterech batalionów w połączeniu z wprowadzonymi niedawno działaniami na rzecz wzmocnienia zdolności obronnych, będzie działało odstraszająco i tym samym zmniejszy szanse na konflikt z Rosją. Podczas szczytu NATO w Warszawie w 2016 r. członkowie Sojuszu zgodzili się również na rozwinięcie dostosowanej wysuniętej obecności w południowo-wschodniej części terytorium Sojuszu na lądzie, morzu i w powietrzu (NATO Warsaw Summit Communiqué, 2016). Lądowy element tej obecności jest zbudowany wokół siedziby wielonarodowej brygady w Craiova w Rumunii. Zapewnia możliwości szkolenia kontyngentom narodowym z całego Sojuszu. Ponadto, NATO rozmieściło więcej okrętów i przeprowadziło więcej ćwiczeń morskich na Morzu Czarnym. W powietrzu sojusznicy zintensyfikowali szkolenia, co przyczyniło się do poprawy świadomości sytuacyjnej i zwiększonej gotowości. Według badaczki Ośrodka Studiów Wschodnich Justyny Gotkowskiej, decyzje podjęte na szczycie w Warszawie należy określić jako „nowy paradygmat” w polityce wzmacniania wschodniej flanki NATO. Niniejsze założenia o rozmieszczeniu batalionowych grup bojowych z pewnością wzmocniły i uzupełniły potencjał wojskowy państw bałtyckich. Jeśli chodzi o Polskę, uzyskała ona wsparcie w postaci obecności znacznej liczby jednostek wojska amerykańskiego.

Kolejnym krokiem do wzmocnienia wschodniej flanki stały się decyzje zatwierdzone na szczycie NATO w Brukseli w 2018 roku. Podczas konferencji prasowej Jens Stoltenberg ogłosił inicjatywę nazwaną 4x30. Zgodnie z nowo utworzoną inicjatywą do 2020 r. Sojusz miał być w posiadaniu 30 zmechanizowanych batalionów, 30 eskadr lotniczych i 30 okrętów podwodnych, z których wszystkie miały być gotowe do użycia w ciągu 30 dni lub krócej. Siły te miały – w razie konfliktu w regionie wschodniej Europy – wzmocnić Siły Odpowiedzi NATO (NRF) do czasu wypełnienia przez sojuszników założeń procesu planowania obronnego NATO uzgodnionych po 2014 roku (NATO Brussels Summit Declaration, 2018).

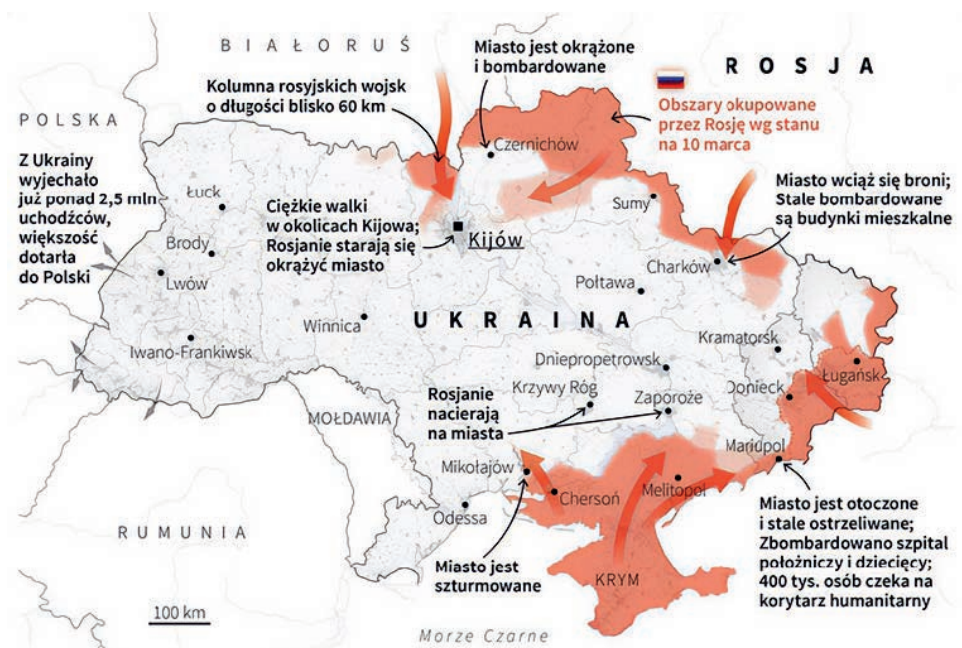
Przez kolejne kilka lat od aneksji Krymu stosunki transatlantyckie uległy znacznemu ożywieniu. Dla państw wschodniej flanki, w tym w szczególności państw bałtyckich: Litwy, Łotwy i Estonii, był to dobry komunikat, który wyraźnie mówił o tym, że Sojusznicy są w stanie przynajmniej w ograniczonym stopniu zagwarantować możliwości odstraszające wobec Federacji Rosyjskiej (Minkina, 2015).

Rok 2022 – pełnoskalowa wojna na Ukrainie

W październiku 2021 r. Rosja rozpoczęła przemieszczanie oddziałów i sprzętu wojskowego w pobliże granicy z Ukrainą, ponownie wzbudzając obawy związane

z potencjalną inwazją. Bezpośrednie przygotowania wojska do agresji zbrojnej trwały kilka tygodni. W tym czasie tworzone były zgrupowania uderzeniowe pod pretekstem ćwiczeń. Główne, najsilniejsze, powstawało na terytorium Białorusi. Ocenia się, że łączna liczba sił przygotowujących do inwazji na Ukrainę wyniosła około 110 tys. żołnierzy i około 35 tys. funkcjonariuszy różnych służb (Kuźniar i in. 2022: 31). Komercyjne zdjęcia satelitarne, posty w mediach społecznościowych i publicznie dostępne dane wywiadowcze z listopada i grudnia 2021 r. pokazały, że rosyjskie wojsko przemieszcza się w kierunku Ukrainy bez oficjalnego wyjaśnienia, posiadając uzbrojenie, pociski i broń ciężką. Pojawiły się doniesienia amerykańskiego wywiadu, mówiące o rosyjskich przygotowaniach do pełnoskalowej inwazji na Ukrainę. 21 lutego 2022 roku prezydent Rosji Władimir Putin wydał rozkaz wysłania oddziałów wojskowych do Ługańska i Doniecka, separatystycznych regionów we wschodniej Ukrainie, częściowo kontrolowanych i wspieranych przez rosyjskich separatystów, twierdząc, że wojska te pełniły funkcję pokojową. Poinformował także o uznaniu tych terenów za niepodległe. 24 lutego 2022 roku Putin ogłosił początek inwazji lądowej, morskiej i powietrznej na Ukrainę na pełną skalę, wymierzonej w ukraińskie aktywa wojskowe i miasta w całym kraju.

Rys. 2. Mapa obrazująca stan inwazji armii Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, marzec 2022

Źródło: Polska Agencja Prasowa, 2022

Armia Federacji Rosyjskiej dążyła do „blitzkriegu”, czyli złamania sił przeciwnika w ciągu kilku dni. Putinowi nie udało się szybko opanować terenu Ukrainy i wymusić na władzach w Kijowie kapitulacji oraz ustanowić „rządu marionetkowego”. Można

uznać, iż Rosja zlekceważyła swojego przeciwnika uderzając siłami niemal trzykrotnie mniejszymi. Dodatkowo Rosji nie udało się przekonać innych państw postsowieckich do zaangażowania wojskowego po swojej stronie. Z pewnością rosyjski wywiad źle ocenił możliwości ukraińskich sił zbrojnych (tj. poziom wykształcenia, uzbrojenie, morale) jak i morale samych obywateli Ukrainy (Wilki, 2022). Pole bitwy szybko zwerifikowało rzeczywiste przygotowanie bojowe armii rosyjskiej. Siły rosyjskie musiały wycofać się z okolic Kijowa i zostały pokonane w wielu innych miejscach. Ukraińska odwaga i doskonałe wykorzystanie ograniczonych zasobów (wzmocnione pomocą zagraniczną) okazały się jak dotąd silną przeciwwagą dla źle dowodzonego, słabo zmotywowanego i niewłaściwie zorganizowanego przeciwnika, który boryka się również z problemami logistycznymi i technicznymi, takimi jak wadliwy sprzęt (tamże). Na uwagę zasługuje także postawa ukraińskiego społeczeństwa obywatelskiego, które zarówno popiera armię ukraińską jak i pomaga w potrzebie ludziom, którzy uciekają z terenów objętych konfliktem.

Reakcje NATO na pełnoskalową wojnę Rosji z Ukrainą

Już w styczniu 2022 roku w związku z aktywnością i nagromadzeniem rosyjskich sił zbrojnych wzdłuż granicy z Ukrainą w pododdziałach NATO Baltic Air Policing zostały rozmieszczone amerykańskie i duńskie myśliwce odpowiednio w Estonii i na Litwie, w celu zapewnienia wzmocnionego nadzoru lotniczego (eAP) nad krajami bałtyckimi. W stanie podwyższonej gotowości znajdowało się w Europie ok. 100 samolotów, wzmocniono misje patrolowania sojuszniczej przestrzeni powietrznej państw bałtyckich, Bułgarii i Rumunii. Na wodach wokół Europy operowało ponad 120 okrętów sojuszniczych (Kacprzyk, 2022).

Po niesprobowanej inwazji Rosji na Ukrainę na nadzwyczajnym szczycie w Brukseli w marcu 2022 roku sojusznicy uzgodnili utworzenie czterech kolejnych wielonarodowych grup bojowych w Bułgarii, na Węgrzech, w Rumunii i na Słowacji. To zwiększa całkowitą liczbę wielonarodowych grup bojowych do ośmiu, rozciągających się wzdłuż całej wschodniej flanki NATO – od Morza Bałtyckiego na północy do Morza Czarnego na południu (Stoltenberg, 2022).

Dodatkowo Sojusz wzmocnił obronę przeciwrakietową i przeciwlotniczą wschodniej flanki. W marcu 2022 roku członkowie NATO posiadający sprawdzone systemy przeciwrakietowe Patriot zapowiedzieli wysłanie części swoich baterii do Europy Środkowej w celu ochrony sił Sojuszu. We wschodniej Polsce zostały rozmieszczone dwie amerykańskie baterie Patriot, zaś Niemcy i Holandia umieściły swoje baterie na Słowacji. Działania NATO były w istocie podobne – ale już w większej skali – do tych, które zastosowano w ramach wzmocnienia obrony Turcji systemami PAC i SAMP/T w związku z wojną domową w Syrii (Piotrowski, 2022).

29 czerwca 2022 r. Sojusz Północnoatlantycki przyjął nową Koncepcję Strategiczną na kolejną dekadę. Koncepcja Strategiczna jest kluczowym dokumentem NATO, który zawiera główne postanowienia i ocenę bezpieczeństwa minionej dekady oraz wyznacza priorytety Sojuszu na następną dekadę. Ostatnia Koncepcja Strategiczna została wydana w 2010 roku i wówczas oceniono, że na obszarze euroatlantyckim panuje

Rys. 3. Planowane rozmieszczenie dodatkowych wielonarodowych grup bojowych oraz uzbrojenia na wschodniej flance NATO, czerwiec 2022

Źródło: NATO's Eastern Flank: Stronger Defence and Deterrence. Pobrano z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/3/pdf/2203-map-det-def-east.pdf

pokój, a zagrożenie atakiem konwencjonalnym na terytorium NATO jest niewielkie (Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization, 2010). Stoi to w wyraźnej sprzeczności z oceną z 2022 r. gdzie jasno zostało powiedziane, że w obszarze euroatlantyckim „nie ma pokoju”, a dodatkowo nie można wykluczyć możliwości ataku na suwerenność i integralność terytorialną sojuszników. Drugą kluczową różnicą pomiędzy obiema strategiami dotyczy Rosji. Podczas gdy koncepcja z 2010 r. wzywała do prawdziwego partnerstwa strategicznego z Rosją, Koncepcja Strategiczna 2022 nazwała Moskwę największym i bezpośrednim zagrożeniem dla bezpieczeństwa sojuszników oraz pokoju i stabilności w obszarze euroatlantyckim. Ponadto uznano, że Rosja dąży do ustanowienia stref wpływów i bezpośredniej kontroli poprzez przymus, działalność wywrotową, agresję i aneksję. (NATO Strategic Concept, 2022).

Wypracowana na szczycie w Madrycie formuła jest pewnego rodzaju kompromisem polegającym na połączeniu ograniczonego wzmocnienia dotychczasowych natowskich grup bojowych w państwach wschodniej flanki z asygnowaniem sił o podwyższonej gotowości, które w razie potrzeby mogą być szybko przerzucone do danego kraju, ale nie będą tam stacjonować stale. Dodatkowo Siły Odpowiedzi NATO (NRF) zostaną rozszerzone do 300 000 żołnierzy. Potwierdzono modernizację obecnych grup bojowych wielkości batalionu do grup bojowych wielkości brygady. Modernizacja batalionowych grup bojowych do brygad oznacza, że od 32 000 do 40 000 żołnierzy będzie obecnych lub przynajmniej przydzielonych do ośmiu krajów wschodniej flanki (Stoltenberg, 2022).

Tab. 1. Skład wielonarodowych grup bojowych w ośmiu państwach wschodniej flanki NATO. Stan na październik 2022

Kraj gospodarz	Kraj ramowy	Kraje uczestniczące
Bulgaria	Włochy	Albania, Grecja, Macedonia Północna, Turcja i Stany Zjednoczone
Estonia	Wielka Brytania	Dania, Francja i Islandia
Węgry		Chorwacja, Włochy, Czarnogóra, Turcja i Stany Zjednoczone
Łotwa	Kanada	Albania, Czechy, Włochy, Czarnogóra, Macedonia Północna, Polska, Słowacja, Słowenia i Hiszpania
Litwa	Niemcy	Belgia, Czechy, Luksemburg, Holandia i Norwegia
Polska	Stany Zjednoczone	Chorwacja, Rumunia i Wielka Brytania
Rumunia	Francja	Holandia, Macedonia Północna, Polska, Portugalia i Stany Zjednoczone
Słowacja	Czechy	Niemcy, Holandia i Słowenia

Źródło: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm (01.01.2023)

W kontekście wzmocnienia wschodniej flanki NATO nie bez znaczenia pozostaje czasowe zwiększenie obecności amerykańskich wojsk. Obejmowało ono rozproszenie sił znajdujących się już w Europie w celu wzmocnienia wschodniej flanki NATO, w tym przemieszczenie: lotnictwa szturmowego z Niemiec na Litwę; batalionu piechoty powietrznodesantowej z Włoch na Łotwę; elementów zespołu bojowego Brygady Stryker z Niemiec do Rumunii, Bułgarii i Węgier; Baterii Patriot z Niemiec na Słowację i do Polski i samolotów F-15 z Wielkiej Brytanii do Polski. Wdrożenia te różniły się długością w zależności od wymagań operacyjnych i kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem (U.S. Department of Defense, 2022)

Jedynym stałym elementem amerykańskiej obecności będzie Wysunięte Stanowisko Dowodzenia V Korpusu w Poznaniu. Siły te – pierwsze stałe siły amerykańskie na wschodniej flance NATO – mają poprawić zdolność dowodzenia i kontroli, interoperacyjność z NATO oraz zarządzanie wstępnie rozmieszczonym sprzętem (tamże).

Podsumowanie i wnioski

Wojna na Ukrainie i pełna militaryzacja rosyjskiej polityki zagranicznej to zupełnie nowa kategoria wyzwań dla NATO w erze postzimnowojennej. Porządek w sferze bezpieczeństwa, na który wiele państw Europy pracowało przez ostatnie dekady, został zakłócony. Okazuje się, że sojusze militarno-polityczne są potrzebne bardziej niż kiedykolwiek, aby budować silną i solidarną wspólnotę.

Aby rozmawiać o wschodniej flance NATO należy zdać sobie sprawę, że stosunek Rosji do Sojuszu nie zmieni się. Rosja, przynajmniej w dającej się przewidzieć przyszłości, nie wycofa swojej militarnej oraz politycznej aktywności z Ukrainy. Są to warunki w jakich musi funkcjonować NATO w stosunkach z Rosją za rządów prezydenta Władimira Putina. NATO nie może pozwolić na utratę wiarygodności, stąd potrzeba ciągłych reakcji na kolejne rosyjskie działania militarne w Europie. Należy zdać sobie sprawę z faktu, że brak adekwatnej odpowiedzi ze strony Sojuszu mogłyby skutkować coraz śmielszą polityką Federacji Rosyjskiej. NATO musi przygotować się na długą konfrontację. Sojusz musi myśleć z wyprzedzeniem, ale również patrzeć w przeszłość, aby zobaczyć, kiedy i jak otworzyły się możliwości stabilizacji oraz jakie warunki i środki jej sprzyjały. Na szczycie listy znajdują się takie środki jak odbudowa przejrzystości, podobnie jak środki zakotwiczone w Dokumencie Wiedeńskim oraz umowy o kontroli zbrojeń w perspektywie długoterminowej.

Decyzje podejmowane na kolejnych szczytach NATO z pewnością pozwoliły na odczucie solidarności sojuszniczej w dobie kryzysu. Wzmocnienie zdolności odstraszających w państwach wschodniej flanki jest niewątpliwie ważnym elementem szerszej strategii wobec Rosji, nie może być jednak przeceniane. Należy zdać sobie sprawę, że obecne rozwiązania nie gwarantują pełnych możliwości obronnych w razie agresji militarnej na państwa wschodniej flanki. Nie podjęto decyzji o wysuniętej obronie, czyli *de facto* stałej obecności wojsk sojuszniczych w omawianym regionie. Wynika to m.in. z niechęci części państw do zerwania aktu stanowiącego NATO–Rosja, w którym uznano m.in., iż Sojusz nie będzie rozmieszczał na stałe swoich sił przy granicy z Federacją Rosyjską.

W interesie NATO powinno leżeć, zwłaszcza w kontekście wyzwania ze strony Chin, zintegrowanie większych ambicji niezwiązanych ze Stanami Zjednoczonymi. Zwiększenie roli europejskich sojuszników musi być priorytetem. Powinno to obejmować europejskie wysiłki w zakresie obrony terytorialnej i zarządzania kryzysowego. Ważnym pytaniem pozostaje kwestia hipotetycznego członkostwa Gruzji w strukturach sojuszniczych. NATO powinno stopniowo wypracowywać pole do dialogu, a w szerszej perspektywie podjąć kroki, które obejmowałyby pomoc Gruzji we wzmocnieniu jej własnej obrony poprzez pomoc wojskową oraz dodatkowe szkolenia i pomoc w wielu dziedzinach, w tym konwencjonalnych, cybernetycznych i informacyjnych. Niedociągnięcia rosyjskiej armii na Ukrainie dostarczają kilku przykładów na to, jak w konkretny sposób podnieść jakość obrony Gruzji (Fix, Keil, 2022).

Analizując politykę NATO w regionie Europy Wschodniej należy zwrócić uwagę na fakt, że decyzje Sojuszu są w dużej mierze argumentowane pragmatyzmem oraz ostrożnością. Wielu komentatorów zarzuca Sojuszowi bierność i brak konkretnych dalekoidących działań. Z pewnością NATO nie dąży do otwartego konfliktu z Federacją Rosyjską, a jedynie reaguje na zaistniałe zagrożenie.

Bibliografia

- Bartosiak J., Zychowicz P. (2021). *Nadchodzi III wojna światowa. Czy Ameryka porzuci Polskę na pastwę Rosji?* Poznań: Wydawnictwo Rebis.
- Cieślak E. (2020). Air Defense of the Baltic States: Looking toward the Future, *Safety & Defense*, nr 2, s. 17–19.
- Cosgrove J. (2020). The Russian invasion of the Crimean peninsula 2014–2015 a Post–Cold War Nuclear Crisis Case Study, *Johns Hopkins University Applied Physics Laboratory*. Pobrano z: <https://www.jhuapl.edu/Content/documents/RussianInvasionCrimeanPeninsula.pdf> (15.12.2022).
- Czulda R. (2013). *Rosja-NATO: w stronę partnerstwa czy nowej zimnej wojny?* W: Pietrasiak M. (red.), *Ze studiów nad polityką zagraniczną Federacji Rosyjskiej*. Piotrków Trybunalski: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Handlowej im. Króla Stefana Batorego.
- U.S. Department of Defense (2022). *FACT SHEET – U.S. Defense Contributions to Europe*. Pobrano z: <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3078056/fact-sheet-us-defense-contributions-to-europe/> (14.12.2022).
- Fix L., Keil S. (2022). *NATO and Russia after the Invasion of Ukraine*. Pobrano z: <https://www.gmfus.org/news/nato-and-russia-after-invasion-ukraine> (13.12.2022).
- Gotkowska J. (2016). *NATO na wschodniej flance – nowy paradygmat, Analiza Ośrodka Studiów Wschodnich*. Pobrano z: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-07-13/nato-na-wschodniej-flance-nowy-paradygmat> (28.11.2022).
- Kacprzyk A. (2022). *NATO reaguje na agresję Rosji przeciwko Ukrainie*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych. Pobrano z: <https://www.pism.pl/publikacje/nato-reaguje-na-agresje-rosji-przeciwko-ukrainie> (20.12.2022).
- Kłaczyński R. (2017). Rosyjsko-ukraiński konflikt 2014–2017 jako przykład wojny hybrydowej. Geneza, polityka, gospodarka. *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego*, vol. 11, nr 2, s. 78–90.
- Koziej S., Pietrzak P. (2014). Szczyt NATO w Walii: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski, *Bezpieczeństwo Narodowe*, nr III, s. 11–29.

- Kusion M. (2010). Wojna rosyjsko-gruzińska w sierpniu 2008 roku i jej implikacje dla międzynarodowego bezpieczeństwa. *Zeszyt Naukowy*, nr 4, s. 89–109.
- Kuźniar R. i.in. (2022). Agresja Rosji na Ukrainę – pierwsze dwa tygodnie wojny. Raport specjalny, *Rocznik Strategiczny*, t. 27, s. 29–65.
- Madej M. (2008). Konflikt rosyjsko-gruziński – główne implikacje dla NATO. *Biuletyn PISM*, nr 42(510), s. 1921–1922.
- Minkina M. (2015). NATO i UE w nowej rzeczywistości po aneksji Krymu. *De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności*, nr 1, s. 7–9.
- NATO (1997a). *Founding act on mutual relations, cooperation and security between NATO and the Russian Federation*. Pobrano z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm (14.12.2022).
- NATO (1997b). *Statement by the North Atlantic Council*. Pobrano z: <https://www.nato.int/docu/pr/1997/p97-027e.htm> (14.12.2022).
- NATO (2014). *North Atlantic Council, Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales*. Pobrano z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (16.05.2022).
- NATO (2016). *North Atlantic Council, Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8–9 July 2016*. Pobrano z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (16.12.2022).
- NATO (2018). *North Atlantic Council, Brussels Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11–12 July 2018*. Pobrano z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm (12.12.2022).
- NATO (2022a). *NATO 2022. Strategic Concept*. Pobrano z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (16.12.2022).
- NATO (2022b). *Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the extraordinary Summit of NATO Heads of State and Government*. Pobrano z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_193613.htm (14.12.2022).
- Oleksiak K. (2016). Relacje NATO – Rosja a polityka bezpieczeństwa świata, *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Sztuki Wojennej*, nr 2(18), s. 149–159.
- Pacuła P. (2015). Szczyt NATO w Newport – implikacje dla bezpieczeństwa narodowego RP. *Pulaski Policy Papers*, s. 2.
- Piotrowski M. (2022). *Obrona przeciwrakietowa wschodniej flanki NATO w kontekście wojny Rosji z Ukrainą*. Pobrano z: <https://www.pism.pl/publikacje/obrona-przeciwrakietowa-wschodniej-flanki-nato-w-kontekscie-wojny-rosji-z-ukraina> (23.12.2022).
- Rogozińska A. (2020). Rola NATO w kształtowaniu systemu bezpieczeństwa Europy Wschodniej. *Przegląd Geopolityczny*, nr 31, s. 113–126.
- Shlapak D., Johnson M. (2016). *Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank. Wargaming the Defense of the Baltic*, Raport Rand Corporation.
- Stępniewski T. (2022). The Russia-Ukraine War, NATO's Eastern Flank, and Ukrainian Refugees in Central Europe. *Studia Europejskie – Studies in European Affairs*, nr 26, s. 7–15.
- Surgan O. (2021). *The 5 reasons why the "referendum" in Crimea is illegal*. Pobrano z: <https://crimea.suspilne.media/en/articles/45> (10.12.2022).

- Trenin D. (2014). *The Ukraine crisis and the resumption of great-power rivalry*. Moscow: Carnegie Moscow Center.
- Wilk A. (2022). *Wojna niewygrana, wojna nieprzegrana. Sytuacja militarna po 100 dniach rosyjskiej agresji przeciwko Ukrainie*. Pobrano z: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-06-03/wojna-niewygrana-wojna-nieprzegrana-sytuacja-militarna-po-100> (20.12.2022).
- Wodnicki J. (2019). Znaczenie Sojuszu Północnoatlantyckiego w umacnianiu bezpieczeństwa na wschodniej flance NATO. *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego*, t. 13, nr. 1, s. 143–157.
- Zięba R. (2008). *Bezpieczeństwo państw zrzeszonych w NATO i Unii Europejskiej*. W: tegoż (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, s. 263–296 .

Biogram autora

Dominika Trojanowska – doktorantka Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w dyscyplinie Nauki o Bezpieczeństwie. Ukończyła studia magisterskie z zakresu bezpieczeństwa państwa na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie oraz politologii na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Zainteresowania badawcze skupiają się wokół polityki bezpieczeństwa państw, w tym szczególnie: militarnych programów nuklearnych oraz strategii wojskowych państw Azjatyckich. Dodatkowo wśród badanych obszarów znajduje się polityka NATO w regionie Europy Środkowo-Wschodniej oraz współczesne konflikty militarne. Jest autorką kilku artykułów naukowych, m.in.: *Polityka odstraszenia nuklearnego Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej* (Wywiiał P, Ziarko A. [red.], *Wybrane aspekty bezpieczeństwa lokalnego, regionalnego i międzynarodowego u schyłku drugiej dekady XXI wieku*) czy *Udział Oddziałów Gwardii Narodowej USA w zwalczaniu skutków zagrożeń wewnętrznych. Przykład pandemii Covid-19*, „SDirect24” nr (1) 2021. Adres mailowy: dominika.trojanowska@doktorant.up.krakow.pl

